

Nº7

Hivern 2022

Gener — març

Girona
Cultura

Entreactes

Daniela Rosenfeld (Buenos Aires, 1961) va arribar a Barcelona l'any 1985 amb la seva mare, Hinda Waiselfisz, una gran activista cultural que va morir el 2017. A Barcelona va estudiar disseny gràfic i després fotografia, a la qual s'ha dedicat professionalment fent-ne d'interiorisme, arquitectura i producte per al món editorial. L'any 2003, va incorporar-se a l'equip del Festival de Cinema Jueu de Barcelona, del qual assumeix la coordinació i programació des del 2007. A través del festival, vol mostrar la diversitat cultural del poble jueu.

Daniela Rosenfeld

TEXT: IMMA MERINO

FOTOS: LUIS VALLS

Com a coordinadora del Festival de Cinema Jueu (FCJ) i coneixedora de la cultura jueva en la seva diversitat, Daniela Rosenfeld és una col·laboradora habitual del Patronat Call de Girona, del qual valora no només el concepte del Museu d'Història dels Jueus, sinó també allò que aporten les activitats que organitza: "A Catalunya, on les comunitats jueves són petites i força tancades, encara preval una certa visió monolítica del món jueu; per això és important recuperar-ne una memòria, que va ser esborrada, i oferir-ne una visió més complexa". Aquesta tardor, Rosenfeld va ser a Girona per presentar al Cinema Truffaut (que, per primer cop, va convertir-se en sub-seu del FCJ,

que, en edicions anteriors, va programar una selecció de films al mateix museu) una sessió doble configurada amb *Searching for Gerda Taro* (Camille Ménager, 2021) i *Un été a la Garoupe* (François Lévy-Kuentz, 2020), a propòsit de les imatges filmades per Man Ray durant un estiu en què, a la Costa Brava, va reunir-se amb amics com ara Picasso, Dora Maar, Paul Eluard i Lee Miller. Uns dies després hi va tornar per fer una conferència, "El cinema, eina de memòria jueva", dins del cicle *Reviure el temps viscut: memòria i història en el judaisme*, organitzat per l'Institut d'Estudis Nahmànides (Patronat Call) i la Càtedra Ferrater Mora de Pensament Contemporani (UdG).

Parlant del cinema com a eina de memòria jueva vaig partir del fet que, a finals del segle XIX, hi ha una coincidència temporal del naixement del cinema amb l'emigració de jueus de la "zona d'assentament" cap a ciutats de l'Europa de l'Est. Essent el cinema un món nou i desconegut, molts jueus hi van poder entrar i així van contribuir al desenvolupament de la tècnica cinematogràfica. En aquest període va emergir el cinema ídix. Existia a l'Europa de l'Est el "país de l'ídix". Un país sense fronteres, transnacional, en què els jueus es comunicaven en aquesta llengua. Un món que va estar a punt de desaparèixer amb la Xoà, que gairebé també va exterminar l'ídix, el qual, a més, va ser bandejat a Israel perquè era la "llengua dels vençuts". Tanmateix, alguna cosa ha sobreviscut, no ha mort del tot perquè hi ha qui ha mantingut l'esperit d'Isaac Bashevis Singer, que deia que seguia escrivint en aquesta llengua pensant que "quan es despertessin els morts, preguntarien quin era l'últim llibre escrit en ídix". En fi, d'aquell "país de l'ídix", el cinema n'aporta un testimoni, encara que amb absències perquè moltes de les pel·lícules en ídix també han desaparegut. La més cèlebre és *El Dybbuck*, (Michael Waszinsky, 1937), que, seguint una llegenda jueva, relata la història d'una núvia posseïda per un esperit (dybbuck). En els últims anys, se n'han restaurat algunes, com ara *Els nens han de riure*, un documental d'Aleksander Ford (que, després, va ser professor de Polanski i Wajda a l'escola de cinema de Lodz abans de ser expulsat de Polònia en les purgues antisemites del 1968) realitzat el 1936 que mostra els nens i nenes internats a la clínica Medem que declamen poemes, canten cançons, fan escenes teatrals. El nom del centre era un tribut a Vladimir Medem, ideòleg de la Unió General de Treballadors Jueus de

“Les històries que m’explicaven els meus avis, provinents de l’Europa de l’Est, eren, per una part, els records dels seus llocs d’origen i, per l’altra, les pròpies dels emigrants: persones que treballaven tot el dia.”

Polònia, Lituània i Rússia (Bund). D'aquí, aquesta pel·lícula s'ha de relacionar amb el món del Bund. Part del cinema del "país de l'ídix" participa d'un esperit revolucionari, solidari i antifeixista, de la mateixa manera que alguns dels seus autors no són aliens a un esperit d'avantguarda. De fet, hi ha molts artistes i cineastes jueus que fan aportacions fonamentals a les avantguardes europees. Això ho hem volgut reflectir en l'edició d'aquest any del FCJ. Ho exemplifiquen els films que es van poder veure a Girona sobre Gerda Taro, amb el seu compromís antifeixista, i Man Ray, figura clau de l'avantguarda d'entreguerres. L'altre eix de la programació va ser les diverses migracions jueves o, de fet, l'exili provocat per haver de marxar d'un lloc on estàs condemnat a la pobresa.

Tal circumstància no deu ser aliena a la seva família.

El meus besavis paterns, ucraïnesos, van arribar a l'Argentina a finals del segle XIX, on una organització havia comprat terres per tal que els jueus de l'imperi rus (on no només van patir-hi els pogroms, sinó molta pobresa) poguessin sortir de la misèria. Pel que fa al meu avi matern, va marxar de Polònia també cap a l'Argentina el 1935, el mateix any en què va néixer la meua mare. El 1939, poc abans de la invasió nazi, la seva dona i la seva filla s'hi van poder reunir. Les històries que m'explicaven els avis eren, per una part, els records dels seus llocs d'origen (aquells boscos de Polònia) i, per l'altra, les pròpies dels emigrants: persones que treballaven tot el dia, amb les dificultats d'adaptació a un altre lloc i de comunicació pel fet de no conèixer-ne la llengua. Per això, quan vaig veure *Bruxelles-Transit* (1980), una pel·lícula (programada a l'últim FCJ i també projectada

a Girona) parlada en ídix en què l'autor, Samy Szlingerbaum, evoca l'emigració dels seus pares polonesos, supervivents de la Xoà, a Bèlgica, la vaig sentir molt propera, molt familiar, encara que es refereixi a una altra època i les circumstàncies siguin unes altres. És la història de l'emigrant que no para de treballar.

Vaig conèixer la seva mare en sessions del FJC. Una espectadora apassionada.

Era una dona molt especial, la Hinda (Waiselfisz). Era filla d'un comunista, que havia format part del Bund. El primer llibre que el meu avi va donar a llegir a la meua mare, quan només tenia vuit anys, era *El capital*, de Marx. Ella va ser comunista fins al final, com també una apassionada de les arts. De fet, tota la meua família materna era comunista i no hi tenies cabuda si no eres d'esquerres. Fins i tot ara, els que quedem tenim postures d'esquerres, encara que tot sigui més *light*. Aquest

posicionament polític també va comportar altres exilis. Uns mesos abans del cop d'estat a l'Argentina, el 1976, el germà de la meua mare va fugir perquè estava a la llista negra de la Triple A. La mare i jo vam fugir de la dictadura el 1978: la persecució ens encaçava. L'oncle se'n va anar al Brasil. Nosaltres als EUA, tot primer a Los Angeles. A mi no em van agradar els EUA i vaig tornar a l'Argentina, on vaig estudiar Filosofia i Lletres, però ho vaig deixar perquè fins estaven prohibits els llibres dels autors que havia d'estudiar. La mare, però, es va quedar voltant pel món. Era un esperit lliure i viatger. Abans, de fet, ja havia marxat de l'Argentina. Es va separar del meu pare poc després de néixer jo, que tenia uns cinc anys quan ella se'n va anar a París. Era a mitjans dels seixanta, de manera que hi va viure el maig del 68. Allà va treballar amb argentins com Jorge Lavelli i Copi, que hi feien teatre. Jo em vaig quedar amb el pare fins que la mare va tornar al cap de quatre anys. També va tornar quan va acabar la dictadura, però aleshores em va proposar anar a viure a Barcelona, que ella ja coneixia. Em va engrescar i vaig venir. T'explico una anècdota. Poc després d'arribar a Barcelona, viatjant en autobús, vaig sentir que una dona li deia a una altra: "Els jueus són rics, bruts i avars". Però, com he dit, és una anècdota. M'hi sento a gust, a Barcelona. Si no, n'hauria marxat.

Ho suposo. A Barcelona va estudiar disseny gràfic i fotografia, la seva professió.

Quan era petita deia que volia ser directora de cinema o professora d'història. No he sigut ni una cosa ni una altra, però, a través de la fotografia, almenys he fet imatges. I m'hi he pogut dedicar professionalment a través de la fotografia editorial, fent fotos d'interiors i d'arquitectura. Aquest món editorial, però,

pràcticament va desaparèixer amb la crisi econòmica i, des de fa un cert temps, faig el que puc per encàrrec. A part de la pràctica, m'interessa la història de la fotografia, la seva evolució.

Quina mena de fotografia, quins fotògrafs, li interessen més?

Molts, però puc dir que el meu fotògraf preferit és André Kertész. Per la seva subtileza que, per exemple, és tan visible en una foto com *Chez Mondrian*. A l'època en què feia exposicions de fotografia, el vaig imitar, com correspon de fer amb els mestres sense que hi arribis. També m'interessen molt Claude Cahun, amb els seus autoretrats tan impressionants, i Diane Arbus, que va fotografiar gent estranya amb tanta naturalitat.

Hem deixat de parlar de la seva mare sense que m'hagi explicat què li va transmetre.

La Hinda era complicada com a mare. L'estimo molt, però tenia les seves coses. En tot cas, li he d'agrair moltes coses. Una de molt especial és que la primera vegada que em va dur al cinema va ser per veure-hi *Le ballon rouge* (1957), el film d'Albert Lamorisse en què un globus vermell segueix un nen pels carrers de París. Has de tenir una mare especial perquè et dugui a veure una pel·lícula com aquesta. Vaig sortir del cinema flipant. Recordo aquell dia com el més feliç de la meua infantesa. Quan ella va tornar de París, col·laborava en espectacles teatrals. En recordo un d'infantil que era una barreja de cant i dansa com anunciava el títol: *Baillicantando*. També em va introduir en el món del teatre per dins, cosa molt divertida: veure com es feien les llums, com treballaven els tècnics. Jo m'he decantat més per la cosa visual, però viure el món teatral em va fer feliç. I després sempre li deuré la transmissió del seu amor per l'Art.

“El cineasta alemany Peter Lilienthal, que va dir-me: Com a poble perseguit, hem de ser els primers en adonar-nos d'on és la línia vermella. És la idea de la solidaritat.”

La condició jueva, com li va ser transmesa?

Hi havia la consciència i el dolor que una part de la família, aquella que s'havia quedat a Europa, havia desaparegut amb l'extermini nazi. Això és una tragèdia, una ferida, ben comuna en les famílies jueves. Tanmateix, en el cas de la mare no és que em fes present que era jueva. Jo crec que ella mateixa va prendre més consciència de ser-ho més tard, durant la seva vida a Barcelona. El cas és que un dia algú a l'escola em va dir que jo era “una rusa de mierda” i no ho vaig entendre. Aleshores li vaig preguntar a la mare si jo era “una rusa de Rússia” o una “rusa de mierda”. Jo no sabia que als jueus ens deien russos perquè bona part dels jueus residents a l'Argentina provenen de Rússia o de Turquia. Per tant, no tenia consciència que se'm pogués discriminar i que aquell era un comentari racista. En relació amb com es vivia i transmetia el fet de ser jueu, la meua família paterna era més tradicionalista, més religiosa, més sionista. Per a la meua família materna, la religió era l'opi dels pobles. Per al meu avi, ser jueu era una revenja: una manera de dir “no heu pogut fer res contra nosaltres”. Però estava en contra de la política de l'Estat d'Israel amb els palestins. A casa seva hi va penjar una foto d'Arafat i anava a les manifestacions de suport a l'OLP.

Creu que hi ha una identificació i, per tant, una reducció del món jueu a l'Estat d'Israel?

Som a l'any 5782 del calendari jueu i l'Estat d'Israel només té 75 anys. No es pot reduir tot el món jueu (amb tota la seva història i la seva diversitat) a l'existència d'aquest Estat, que molts jueus han rebutjat i rebutgen mentre que d'altres, inclosos part dels que hi viuen, són crítics amb les accions contra els palestins. Ni tampoc tot és tan simple per posicionar-te a favor o en contra de la seva mateixa existència. Estar-hi

a favor no hauria de suposar donar per bo i justificar tot el que fa l'Estat d'Israel, com més va pitjor després de l'assassinat d'Isaac Rabin: les coses serien diferents si no l'haguessin matat, però si ho van fer és perquè n'hi ha que no volien que ho fossin. En tot cas, si hi estàs en contra tendeixes a oblidar les circumstàncies que van dur a la seva creació i, abans, a la idea de tornar a Palestina. Entre els partidaris i els detractors, es bandeja bona part de la història jueva, que té a veure amb la diàspora i l'exili. Com també s'obliden moltes altres coses, com ara que el sionisme tenia una tendència socialista, que, això sí, ha sigut eliminada. O el fet que molts dels que, sobrevivint a la Xoà, van anar cap a Palestina (aleshores encara no s'havia fundat l'Estat d'Israel i la zona estava sota mandat anglès) ho van fer perquè, quan van tornar als llocs dels països de l'Est on havien viscut, ja no tenien les seves cases: estaven destruïdes o ocupades per altres.

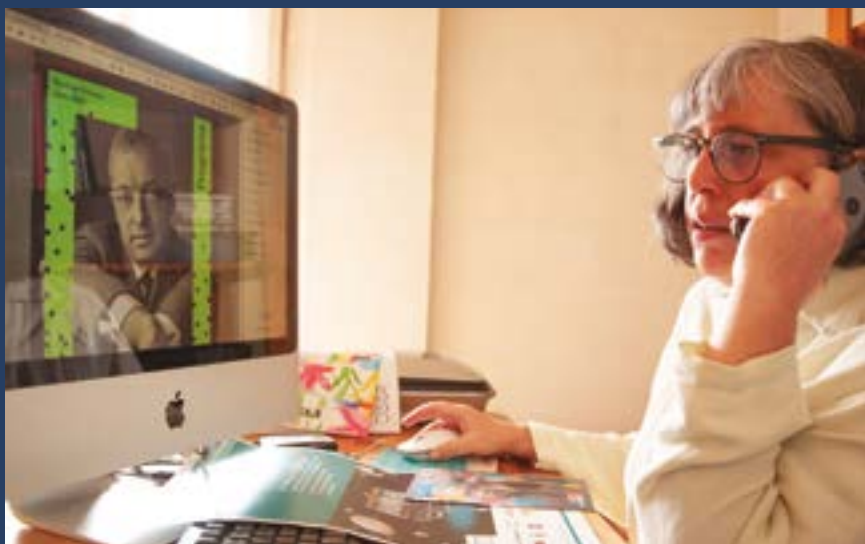
Recordo *Els il·legals* (1947), una pel·lícula de Mayer Levin que el FCJ va programar fa uns anys: testimonia entre el document i la ficció aquestes circumstàncies que van dur molts jueus a embarcar-se clandestinament.

Aquesta pel·lícula, certament, ho reflecteix molt bé. Com també n'hi ha una altra d'Amos Gitai, *Kedma* (2002), que recorda que, en desembarcar, als homes van donar-los una arma i els van condemnar a fer la guerra contra els palestins.

En aquesta pel·lícula, hi ha dos monòlegs. Un és d'un jueu que explica el sofriment del seu poble; l'altre és d'un palestí, que jura resistir sempre contra l'ocupació dels jueus.

Tot és molt complex. Per això no es pot reduir al blanc i el negre perquè està ple de grisos. A mi una cosa que em molesta és que em diguin: “Després dels camps nazis, els jueus no heu après res?”.

“Al FCJ volem fer present que hi ha moltes experiències, moltes històries, molts d'exilis, moltes memòries i molta diversitat cultural dins del món jueu. Aquesta és la idea, com també ho és triar pel·lícules que siguin bones.”

Què se suposa que s'ha d'aprendre en un camp d'extermini? És que t'hi volen ensenyar alguna cosa? Si t'hi duen és per exterminar-te i l'únic que pots fer és intentar sobreviure. Per què se suposa que una víctima ha d'aprendre? Aprèn alguna cosa una dona víctima de la violència masclista? Res.

Una altra cosa és que el fet de ser part d'un poble perseguit hauria de crear una sensibilitat davant de tota persecució i exclusió.

Això m'ha sigut transmès per la meua família d'esquerres: una ètica, una cultura de la solidaritat. Però estic d'acord amb el que dius. El cineasta alemany Peter Lilienthal va dir-me: 'Com a poble perseguit, hem de ser els primers en adonar-nos d'on és la línia vermella'. De nou és la idea de la solidaritat. La càrrega que duem no és només per tenir consciència de la persecució del poble jueu, sinó per ser sensibles i actuar en contra de qualsevol altra. Com també ho és per restituir la memòria dels vençuts. Recordo la lletra d'una cançó del film *Evita, quien quiera oir que oiga* (Eduardo Mignona, 1984) que vaig veure de jove: 'Si la Historia la escribe el que gana, quiere decir que hay otra Historia'. No importa que el film fos sobre Evita, sinó el que diu la cançó.

Fer memòria (diferents memòries, algunes d'amagades) i fer visible la diversitat cultural jueva em semblen uns propòsits fonamentals del FCJ.

Certament. No volem mostrar només l'Estat d'Israel. Ni tampoc només la Xoà, per molt pes que tingui. Hi ha moltes experiències, moltes històries, molts d'exilis, moltes memòries i molta diversitat cultural dins del món jueu. Aquesta és la idea, com també ho és triar pel·lícules que siguin bones.

Què la va dur a relacionar-se amb el festival?

M'hi va dur el meu amic Arnau (Pons), que també va implicar molt la Hinda, que, com vas veure, era una apassionada en tot. Era el 2003 i, al cap de quatre anys, vaig assumir la coordinació. De moment, seguim, tot i els problemes per trobar suport a l'administració pública. Però això és una baralla constant. No sempre ens compren el que fem.

Fa trenta-sis anys vaig arribar a Barcelona... que, en fi, ha canviat molt en aquest temps.

Tant ho ha fet que, havent-hi tant de turisme, fa uns anys vaig marxar del Gòtic per viure en un lloc apartat a prop de la carretera de l'Arrabassada. Però segueixo a Barcelona.

Una ciutat on la memòria dels jueus està pràcticament amagada.

Només cal dir que algunes làpides del cementiri de Montjuïc van utilitzar-se per construir tàpies, cosa que molta gent no sap. A diferència de Girona, no s'hi fa res per transmetre la història dels jueus a la ciutat, a banda d'alguns detalls per a turistes. Què saben els barcelonins dels jueus? *

Girona
Cultura

www.girona.cat/cultura

 twitter/@cultura_gi

 facebook.com/GironaCultura

 youtube/GironaCultura

Diputació de Girona

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura